

ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು

ರೇಷ್ಮಾ ಟಿ. ಎಸ್.

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಕೈರಳಿ ನಿಕೇತನ್ ಗೋಲ್ಡನ್ ಜೂಬಿಲಿ ಡಿಗ್ರಿ ಕಾಲೇಜ್, ಇಂದಿರಾನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

Received: 06-03-2024 ; Accepted: 16-03-2024 ; Published: 07-05-2024

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11127096>

ABSTRACT:

ಕಾವ್ಯ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳಂತೆ ನಾಟಕ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ. ದೃಶ್ಯದ ಮೂಲಕ ರಂಗ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೂ ಶ್ರವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲೂ ಸಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಧ್ಯಮವೆನಿಸಿದೆ. ಜೀವನದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಟನೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು ನಾಟಕದ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಆನಂದ ನೀಡುವುದು ಅದರ ಪರಿಣಾಮದ ಉದ್ದೇಶ.

ಸಮಕಾಲೀನ ನಾಟಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶ್ ಅವರು ಮುಖ್ಯರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕ ಚಳುವಳಿಯ ಪರಿಚಯ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ವಿಭಿನ್ನ ಬಗೆಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಲಂಕೇಶರು ಕನ್ನಡದ ನವ್ಯ ನಾಟಕಗಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಿ. ಲಂಕೇಶ್‌ರವರ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ನಾಟಕ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಂದಿನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ.

KEYWORDS:

ವಚನ ಚಳುವಳಿ, ಜಾತೀಯತೆ, ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಕರಣ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ, ಬಂಡಾಯ.

ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದ ವಸ್ತು:

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪರಿಣಾಮ ತೀವ್ರ ಹಾಗೂ ನೇರವಾದದ್ದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಪರೋಕ್ಷ ಮತ್ತು ನಿಧಾನವಾದದ್ದು. ಆದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ಸೃಜನಶೀಲ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳಿಗೇನು ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ. ಚಲನಶೀಲವಾದುದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸೃಜನಶೀಲವಾದುದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಬಂಡಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಂಡಾಯವೆಂದರೆ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಸುವ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಅಂತರಂಗದ ಶೋಧನೆಯೇ ಬಂಡಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಗುರಿ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಮೀರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 12ನೇ ಶತಮಾನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಶರಣ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರ 'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ' ನಾಟಕವು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪೀಳಿಗೆಯ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಜನತೆಯು ಬಂಡಾಯ ಏಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಬಂಡಾಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಲಂಕೇಶರ 'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ' ನಾಟಕವು ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಿಧ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ.

'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ' ನಾಟಕವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಿರುವಂತಾದ್ದಾಗಿದೆ. ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿ ಇದರ ಮೂಲ ವಸ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಆವರಣವನ್ನು ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಒಂದು ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದವರು. ವರ್ಣ ವೈಪರಿತ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗೆಗೆ ವಿರೋಧಭಾವವನ್ನು ತಳೆದವನು. ತಾನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡ ನವ ಸಮಾಜದ ಐಕ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ, ಶೂದ್ರರನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಗಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಶರಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

‘ಸಂಕ್ರಾಂತಿ’ ನಾಟಕ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ಉಜ್ಜ ಮತ್ತು ಕೆಂಚನ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಮತ್ತು ಇವರೊಂದಿಗೆ ಇತರರು ಸೇರಿ ಮಾತನಾಡುವ ನಾಟಕದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. 12ನೇ ಶತಮಾನದ ಬಸವಣ್ಣ, ಬಿಜ್ಜಳರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಕರಣದ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸುವ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಲೆಯರನ್ನು ಶರಣರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ರುದ್ರ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರಣಾದವನು ಅವನ ತಂದೆ ಮುದುಕ ಉಜ್ಜನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚೊತೆಗೆ ಜೀವನದ ಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ಕಡೆಯ ತೊಟ್ಟಿನ ತನಕ ಕುಡಿಯುವ ಉತ್ತಾಹವು ಉಂಟು. ರುದ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ ಉಷೆಗೆ ಒಲಿದಿದ್ದಾನೆ, ಅತಿ ನಯವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಶಿಶುವಾದ ರುದ್ರನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವರ ಪ್ರಣಯ ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತಳೆದು ಹಲವು ಗೊಂದಲಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಉಷಾ, ರುದ್ರರ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಕರಣದ ಮೂಲಕ 12ನೇ ಶತಮಾನದ ಶರಣ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಸಮಕಾಲಿನ ಧೋರಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಷಾ ರುದ್ರರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಶರಣ ಚಳುವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು:

ರುದ್ರ: ನಮಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಲಿತವರಿಂದ ದೂರ ಇಡಾಕಾಗಲ್ಲ. ನಾವು ಬಂದ್ರೆ ಗಾವುದ ದೂರ ಓಡು ನಿವೇಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ತಿಳ್ಳೊಬೇಕಾಗುತ್ತೆ.. ಅವರು ಮನುಷ್ಯರು ಅಂತ.

ಉಷಾ: ಎಲ್ಲ ಗುಡಿ, ಮನೆ, ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿ ತಿಳಿದ ಜನಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳ್ತಾ ತೃಪ್ತಿ ಪಡ್ಡಿ ದೊರೆಗಳೆದುರು, ವಿಧ್ವಾಂಸರೆದುರು ಕೂತು ಮುಗಳ್ಳಗತಿ, ಈಗ ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಡ್ತಿದಾರಲ್ಲ? “ತಮ್ಮ ಬಾಲ ಹಿಡಿಯದಿದ್ದವರು ಭವಿಗಳು ಮೂರ್ಖರು ಅಂತಲಿ (ಸ.ನಾ.ಪು.-21)”

ಬಸವಣ್ಣ ಶರಣತ್ವದ ಮೂಲಕ ಪರ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮತ್ತು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ದಲಿತರನ್ನು ಭಾಗಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದವನು. ಆದರೆ ಅವನ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ, ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಮಾತನಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣನು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಎದುರಿಗೆ ನೇರ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಾಟಕ ಎಂಟುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಲೇ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಯಸುವವರನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಎಷ್ಟು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳನು ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು

ಮಂತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಒಳಿತನ್ನು ಬಯಸುವ ಸುಧಾರಕರಿಗೆ, ಸಮಾಜ ತಾವು ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗಿ ಅವರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಬಂದ ಮುಗ್ಧತೆಯೇ ದುರಂತಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಕ್ರಾಂತಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಫಲಗೊಳ್ಳಲು ಬಿಜ್ಜಳನ ಅತಿ ಬೌದ್ಧಿಕತೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶೋಷಿತವಾಗಿರುವ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಕ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಆತುರ ಕಾತುರಗಳೇ ಅತಿಯಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿ ವಿಫಲವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಳಕಳಿಯಿಂದ, ದೃಢನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ತಾವೇ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಶೋಷಣೆಯ ರೀತಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಶರಣ ಚಳುವಳಿಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಶೂದ್ರರು ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಯ ತಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು ಎಂದಿನ ತಮ್ಮ ಚಟದಲ್ಲಿ ಮೈ ಮರೆತು ಕುಡಿದು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೇ ಬೈಯತೊಡಗುತ್ತಾರೆ.

“ಕೆಂಚ: ಬಸಣ್ಣ ಬರಿ ಕಸಣ್ಣ ಬರಿ, ಮೂಡೋ ಹೊತ್ತು ಮೂಡೇ ಮೂಡತಿ, ರಾಗಿ ಬೀಸೋ ಕೈಬೀಸಾನೆ ಇರತತಿ: ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ ಗಿಣಿರಾಯ ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ! ಕಲ್ಲೂ ನೀರೂ, ಕರಗೋ ಸರಿ ಹೊತ್ತಿನಾಗೆ ಹೆಂಗಸಿನ ತಾವ ಅಡ್ಡಾಗಿ ಬಾಯ್ ಬಾಯಿ ಬಿಡೋದು ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ; ಬನದಾಗೆ ಹುಲಿ ವದರೋದು ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ! ನಾನು ನೀನು ಚಮಡ ಸುಲಿಯೋದು ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ: ಹೇಳಪ್ಪಾ”(ಸ.ನಾ.ಪು-11)

“ಹಂದಿ ಬಂತು ಅಂತ ಇಟ್ಟು-ಏನಪ್ಪಾ ಮಾಡ್ತಿ ಆವಾಗ? ಬಂದು ಗಡರ್ ಅಂದ್ರೆ ಏನು ಮಾಡ್ತಿ ಅಂತೇನಿ? ಎಲಾ ಹಂದ್ಯಪ್ಪ, ಬಸಣ್ಣ ಕೊಲಬ್ಯಾಡ ಅಂದಾರೆ ಅಂತೀಯ? ನನ್ನ ಬೇಕಾದರೆ ಕೊಲ್ಲು ಅಂತೀಯ ಹೇಳಲೇ” ಎಂದು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಶೋಷಣೆಯ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲ. ರೋಗಿ ತನ್ನ ಕಾಯಿಲೆ ವಾಸಿ ಮಾಡಲು ಕಹಿ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಡಾಕ್ಟರನ್ನೇ ಬೈಯುವಂತೆ ಬಸವಣ್ಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ತಮ್ಮ ಏಳಿಗೆಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು ಆತ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಶೂದ್ರರ ಮೇಲೆ ಅತಿಯಾದ ಕಾಳಜಿ ಪ್ರೀತಿಗಳಿವೆ. ಆ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಅವರನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಬೇಕೆಂಬ, ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬ

ಆತುರ ಆಸೆಗಳಿಗೆ ಮುಂದೂಡುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನಿಗಾದರೂ ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸ ಸರಿ ಎಂಬ ಧೋರಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದೇ ಕ್ರಾಂತಿಯೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ಶೂದ್ರರನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಶರಣತ್ವ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೆ ವರ್ಣ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇಳುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣ ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಶರಣತ್ವ ಹೇರಿದುದೂ ಒಂದು ಬಲತ್ಕಾರ ಎಂಬ ಅನಿಸಿಕೆ ನಮಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದಾದರೂ ಅದು ಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ಅತ್ಯಂತ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬದ್ಧರನ್ನಾಗಿಸಲು ಹೇಗುತ್ತಾನೆ, ಈತ ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಶೂದ್ರರು ಈತನೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸದೆ, ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೆ, ಈತನನ್ನೇ ದೂರುವುದರ ಮೂಲಕ ವಿಫಲತೆಯೆಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಅತೀ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಚಾಣಾಕ್ಷತೆಯು, ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ 12 ಶತಮಾನದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕ ಸಮಾಕಾಲೀನ ತುರ್ತಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಜಾತೀಯತೆ, ಸಮಾಜ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಕ್ರಾಂತಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಲೇಖಕರು ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬಿಜ್ಜಳ: ನಿಮಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಸುಲಭ ವೈದಿಕರ ಜನಿವಾರ ಕಿತ್ತು ಹೊರ ಬಂದಿರಿ ನೀವು; ಆದರೆ ನನ್ನ ಬಂಧನ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು.

“ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ ಒಬ್ಬ ಶೂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು ಸುಲಭ ; ಆದರೆ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ ಒಬ್ಬ ಶರಣನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ ಅಲ್ಲವೆ? “* (ಸ.ನಾ.ಪು-47)

ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಘರ್ಷ:

ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕವು 12 ನೇ ಶತಮಾನವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ವೀರಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. 12 ನೇ ಶತಮಾನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಕಾಲಘಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಸವ ನೇತೃತ್ವದ ಶರಣ ಚಳುವಳಿ ಹಲವು ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ರುದ್ರ-ಉಷೆಯರ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಡ್ಡುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ

ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಜಾತಿ, ಮತ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಸ್ಫೋಟಕ ಹಂತ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ನಾಟಕೀಕರಣದ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದ್ವಂದ್ವಗಳು ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ಒಳಮರ್ಮಗಳನ್ನು ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ.

‘ಸಂಕ್ರಾಂತಿ’ ನಾಟಕದ ಮೊದಲನೇ ದೃಶ್ಯ ಶೂದ್ರತ್ವದಿಂದ ಶರಣತ್ವಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವುದರ ಪೂರ್ವಭಾವಿ” ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ನೆಡೆದಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲೇ ಉಷಾ-ರುದ್ರರ ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಬರುವುದರಿಂದ ಘರ್ಷಣೆಯ ಬೀಜಾಂಕುರವು ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಆಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ನಾಟಕ ಎರಡನೆಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರ-ಉಷೆಯರ ಸಮಾಗಮದೊಂದಿಗೆ ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅಭಿರುಚಿಗಳ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹುರಿಗಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಜಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

“ಬದಲಾಗ ಬಯಸುವ ಬದಲಾಗಲು ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಮಧ್ಯದ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಪಿ.ಲಂಕೇಶ್‌ವರರು ಧ್ವನಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.” ಈ ಸಂಘರ್ಷ ಮೊದಲು ದಲಿತ ಕೇರಿಯಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಹೊಸ ತಲೆಮಾರಿನ ರುದ್ರ ಬದಲಾಗ ಬಯಸುವವನು, ಹಾಗಾಗಿ ಅವನು ಶರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

“...ಇವತ್ತು ಹೋದೀತು ಕತ್ತಲು, ನಾಳೆ ಬೆಳಕು ಹರದು ಎಲ್ಲ ಬೆಳ್ಳಂಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ನೋಡೇವು ಅಂತ ಕಾಯ್ದೀ”; ನಾವದ್ದೆವೂ ಅಂದ್ರೆ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ ಅಮುತ್ತೀರಿ ನೀವೆಲ್ಲ ! ನಿಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಗೊದ್ದ ಹೊಸಕಿದಂತೆ ಹೊಸಕಿ ಹಾಕ್ತೀವಿ ನಾವು!” (ಸ.ನಾ.ಪು-22) ಎಂದು ರುದ್ರ ಬದಲಾಗಲು ಬಿಡದ ಉಷಾಳಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಬದಲಾಗಲು ಒಲ್ಲದ ಕೆಂಚ “...ನೋಡಪ್ಪ ಶರಣ ರುದ್ರಪ್ಪ ನೀನಾತು ನಿನ್ನ ಬಸವಣ್ಣಾರು ಆತು ನನ್ನ ಹ್ವಾರೇವಕೆ ಬರಬ್ಯಾಡ ಬಸವಣ್ಣಾರಲ್ಲ. ಜವರಾಯನೇ ಬಂದ್ರೂ ಕೋಳಿ ತಿಂಬೋದು ಬಿಡಕಾಗ ಚಿ3?”

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕೆಂಚ: ಬಸಣ್ಣ ಬರಿ ಕಸಣ್ಣ ಬರಿ ಮೂಡೋ ಹೊತ್ತು ಮೂಡೇ ಮೂಡ್ತೀ, ರಾಗಿ ಬೀಸೋ ಕೈ ಬೀಸಾನೆ ಇರತೀತಿ : ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ ಗಿಣಿರಾಯ, ತಪ್ಪಾಕಿಲ್ಲ...”ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಂಚನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಿದೆ. ರುದ್ರನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದ ಎರಡು

ವಿಭಿನ್ನ ಮುಖಗಳನ್ನು ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿರುವ ನಾಟಕಕಾರ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ದಾರಿಯನ್ನು ತಾವೇ ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧ, ಬಸವ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಬಂದರು ದಲಿತರ ಬದುಕು ಇನ್ನೂ ಹಸನಾಗಿಲ್ಲ ಹಾಗೆಂದು ಬಂದ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನೆಲ್ಲ ದೂರವಿಡುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದಲಿತರಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಬೇಕು, ತಮ್ಮ ಸಹಜ ಬದುಕು ತಮಗೆ ಇರಬೇಕೆಂದೂ ಬಯಸುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಸವ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅದು ಜನರ ಮಧ್ಯೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆಯನ್ನು ಉಷಾಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಂಘರ್ಷ ಹಾಗೆಯೇ ಪರ್ಯಾಯ ಪರಂಪರೆ ಯಾಗಿ ರೂಪು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ, ವೀರ ಶೈವ ಚಳುವಳಿಯು 12 ನೇಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರಗೊಂಡ ಬಹುಪಾಲು ಶೂದ್ರಾತಿ ಶೂದ್ರರೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಳಜಾತಿಯ ಜನರನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ವೈದಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಳ್ಳ ವೀರಶೈವರ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಕರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟ. “ಕಳ ಬೇಡ, ಕೊಲ ಬೇಡ, ಹುಸಿಯ ಬೇಡ, ಮುನಿಯ ಬೇಡ, ಪರಮ ಪತಿವ್ರತೆಗೆ ಗಂಡನೊಬ್ಬ “ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ಘೋಷಿತ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೆ ಅವರು ಮರುಳಾದದ್ದು. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಕರಣದ ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟ. ಕೆಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುಲಾಚಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಿ ಮೇಲು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಕುಲಾಚಾರಗಳ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುವುದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

“ಚಿಕ್ಕ ಮೀನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮೀನು ನುಂಗುವ ಸಮುದ್ರ ನ್ಯಾಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆಯಾದರೂ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಶೂದ್ರಾತಿ ಶೂದ್ರರ ಜೀವ ಸಂತೋಷಗಳಿಗೆ, ವೈದಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಶರಣರು ಧಕ್ಕೆ ತಂದರೆಂಬುದು ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಕರಣ ಎಂಥ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂಬ ಕೆ.ಮರುಳ ಸಿದ್ಧಪ್ಪನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು” (ಸ್ವಸ್ತಿ, ಹಾ.ಮಾ.ನ. (ಸಂ), ಪುಟ-838) (ಪ್ರ.ವ- 1983).

ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದ 1 ನೇ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಜ್ಜ, ಕೆಂಚ ಮುಂತಾದ ಹೊಲೆಯರು ತಮ್ಮ ದುಃಖವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಶರಣರಾಗುತ್ತಿರುವ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಮರೆಮಾಚುತ್ತಾರೆ, ತಮ್ಮ ಜೀವ ಸಂತೋಷದ ಹೆಂಡ-ಮಾಂಸಗಳಿಗೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳಿ ಹಾಲು, ಗಂಜಿ, ಅನ್ನ ವನ್ನೇ ತಿನ್ನಬೇಕೆಂಬ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಆಸಕ್ತಿ, ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸುಖ

ಕೂಡ ಅಡಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತು ಆದ್ದರಿಂದ ಭಟ್ಟರಂಥವರಿಂದ ಕಥೆ ಹೇಳಿಸುತ್ತೀರಿ! ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಭಯ ಹರಡುತ್ತೀರಿ.”(1.9.3-ಗೀಇ)

“ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಶರಣರು ಬೀಳುತ್ತಾರೆ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಎಚ್ಚಿತ್ತವರು. ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣ ಹೇಳುತ್ತಾ ಪ್ರಜೆಗಳು

ಬಸವಣ್ಣ-ಬಿಜ್ಜಳ ಮಹಾರಾಜರು?

ಜನ-ಅಭಿನವ ದೇವೇಂದ್ರ.” (ಸ.ನಾ.ಪುಟ-46)

“ವ್ಯಂಗ್ಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜನ! ದೂರದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗುಟ್ಟು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ!”

ಹೀಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿಜ್ಜಳನೊಂದಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಮಾಜದ ಮೇಲಿನವರು ನಡೆಸುವ ಶೋಷಣೆಯೇ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ದಿನ ಭೂಮಿಗೆ ರುದ್ರನ ರಕ್ತ ಎರೆಯುವ ದೊರೆಯ ನಿರ್ಧಾರ ಬಿಜ್ಜಳ ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಹೋರಾಟದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ರುದ್ರನದು ತಲೆದಂಡವಲ್ಲ ಕೊಲೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಾನೆ ಬಸವಣ್ಣ ನಿಜವಾಗಿ ಇದು ನಾಟಕದ ಅಂತ್ಯವಲ್ಲ, ಆರಂಭ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯುವ ನಾಟಕ! ಹೀಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಶೋಷಿಸುತ್ತಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಡುವಣ ಹೋರಾಟ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಲಂಕೇಶ್ ರವರು ವಚನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ಕ್ರಮ:

ಭಾರತೀಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ವಕಾಂಕ್ಷಿಯಾದಂತಹ ನಾಟಕ ‘ಸಂಕ್ರಾಂತಿ’ ಎಲ್ಲರೂ ಲಂಕೇಶ್ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಲಂಕೇಶರಿಗೆ ಸದ್ಯದ ಬದುಕು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ; ಆಚೆ-ಈಚೆ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ ಇದು ಭಾಗಶಃ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದ ಬಸವಣ್ಣ ಬಿಜ್ಜಳರನ್ನು ಪಾತ್ರವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಂದಿನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಲಂಕೇಶರು ತಾವು ಬಂದಂತಹ ಪರಂಪರೆ ಆ ಪರಂಪರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸಂಕ್ರಾಂತಿ’ ಯನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. “ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ

ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದಂತಹ ನಾಟಕ ಇಂಥದ್ದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಯಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೆ.ಮರುಳ ಸಿದ್ಧಪ್ಪನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. (ತಲೆಮಾರಿನ ತಳಮಳ, ಪುಟ-234) ಲಂಕೇಶ್ ಇಡೀ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು 'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ' ಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದರು.

ಲಂಕೇಶ್‌ರವರು ಅನೇಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಸಂದೇಹ ಸೂಚಿಸುತ್ತಲೇ ಒಂದು ಚಿಕಿತ್ಸಕ ನೋಟವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಾರೆ. ಮತಾಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತಹ ನಿಲುವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ; ಕೆಳಜಾತಿಯಿಂದ ಮೇಲುಜಾತಿಗೆ ಅಥವಾ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಳಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಲಾಭವಾಯಿತೇ? ಅಥವಾ ನಷ್ಟವಾಯಿತೇ? ಎಂಬುದನ್ನು ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉಷಾ-ರುದ್ರರ ಪ್ರಣಯದ ಮೂಲಕವೂ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಜೊತೆ ಅನುಭವ ದ್ರವ್ಯವೂ ಸೇರಿ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಿ.ಹೆಚ್.ನಾಯಕರು ಹೇಳುವಂತೆ "ತಂತ್ರವಿಧಾನವೂ ಆಗಿ ಅನುಭವ ಶೋಧನೆಯ ನಿರಸವಾಗಿದ್ದ ಹಿಂಸೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ, ಘರ್ಷಣೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.(ಸಾಹಿತ್ಯ ಜೀವಿ, ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್ (ಸಂ), ಪುಟ-177) (ಪ್ರ.ವ-1979) ಹೀಗೆ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಮಾನವ ಸಮುದಾಯವನ್ನೇ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರ ಸೋಲು-ಗೆಲುವುಗಳು ತಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಂಕೇಶ್ ರವರು ವಚನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಭಿನ್ನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ, ಇದರ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ವೈಫಲ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಸಮಕಾಲೀನ ತುರ್ತಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಜಾತೀಯತೆ, ಸಮಾಜ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಶೋಷಣೆ, ಹುಚ್ಚು ಆದರ್ಶವಾದ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಡಾಂಭಿಕತನ, ಕ್ರಾಂತಿ, ಇವೆಲ್ಲವೂಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರೇಕ್ಷಕನು ಚಿಂತಿಸುವಂತೆ ಅವನ ವಿಮರ್ಶಾ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕೆಲಸ ಕೊಡುವ ನಾಟಕ, ಸಮಕಾಲೀನ ಬದುಕನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಧೋರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಸಂಕ್ರಾಂತಿ' ಯಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಸ್ತುವಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿವರಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅದರ ಸಾಮಾಜಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಆಯಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ

ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ನಾಟಕೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಲಂಕೇಶರು ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವನ್ನು ನಾಟಕದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು “ಗ್ರಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯ ನಡುವಿನ ಸೇತುವೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದುರ್ಬಲವೆನಿಸಿದರೂ, ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಏನೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಚಾರಿತ್ಯ, ಪ್ರೇಮ ಇವೆರಡರ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಡ್ಡುತ್ತದೆ.” ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

‘ಸಂಕ್ರಾಂತಿ’ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರು ಬಸವ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅದು ಜನರ ಮಧ್ಯೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಷಾಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರ್ಯಾಯ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ರೂಪುಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ ವೀರಶೈವ ಚಳುವಳಿಯ ವಿವಿಧ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ರುದ್ರ ಮತ್ತು ಉಷಾರ ನಡುವಿನ ಸಂಭಾಷಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ರುದ್ರ: “ನಿನಗೆ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು? ನಿನಗೆ ಹ್ಯಾಗಾದರೂ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು? ಇವತ್ತು ಹೋದೀತು ಕತ್ತಲು, ನಾಳೇ ಬೆಳಕು ಹರದು ಎಲ್ಲ ಬೆಳ್ಳಂ ಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ನೋಡೇವು ಅಂಥ ಕಾಯ್ದೀ”; ನಾವೆದ್ದವೂ ಅಂದ್ರೆ ಕೆಳಗೆಹಾಕಿ ಅಮುಕ್ತಿರಿ ನೀವೆಲ್ಲ! ನಿಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಗೊದ್ದ ಹೊಸಕಿದಂತೆ ಹೊಸಕಿ ಹಾಕ್ತಿವಿ ನಾವು! ರಕ್ತಹೀರಿ....”

ಉಷಾ: “ರಕ್ತ ಹೀರಿ! ರಕ್ತ ಹೀರೋ ಜನ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ ನಾನೂ! ವಿಭೂತಿ, ಕಾವಿ ಹಾಕೊಂಡು ಅನ್ನ ಭತ್ತದ ಹತ್ತ ನಿಂತು ಬಸವಣ್ಣ ಬಸವಣ್ಣ ಅಂತ ಗೋಳಿಡೋ ಜನ ನೋಡಿದೇನೆ ನಾನು! ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮಾತನ್ನೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕುಣಿದಾಡೋ ಜನ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ ನಾನು!”

“ಭಂಡಾರದ ಹಣ ತಗೊಂಡು ಸೋಮಾರಿ ಜಂಗಮ ಜನಕ್ಕೆ ರೊಟ್ಟಿ ಚೂರು ಹಾಕಿದ ಬಸವಣ್ಣ(ಸ.ನಾ.ಪುಟ-22) ಈ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ವಚನ ಚಳುವಳಿ ಮತ್ತು ಬಸವ ತತ್ವವನ್ನು ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಗ್ಯ ಎರಡೂ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರವರು ನೋಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಮಹಾಮನೆ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಉಷಾಳ ಮಾತಿನಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಸವನ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೂ ಮೀರಿದ ಕೆಡುಕಾಗಿದೆ.

ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿರಾಜನ ಕತೆಯನ್ನು ಭಟ್ಟನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಸಿ ದೇಶದ ಸಿರಿ ಸಂಪದಗಳ ಅನುಭೋಗದ ಹಕ್ಕಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತಿ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಗಳನ್ನು

ಕೆದುಕುವ ಲೇಖಕರು, ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಿಡದೆ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಅಗ್ನಿರಾಜನ ಕತೆಯನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳನಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ರಿಂಗಣದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಈಗ ಆರ್ಥಿಕ ಆಯಾಮ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ವರ್ಗದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಶೂದ್ರರನ್ನು ಶರಣರನ್ನಾಗಿಸಿ, ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಯತ್ನದ ಜೊತೆಗೆ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಪಾರಾಗಿಸಿ ಅವರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಸುಳಿವಿನೊಂದಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸದ ಸ್ವರೂಪ ಸಂಕೀರ್ಣ ಹಾಗೂ ಜಟಿಲವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಒಂದು ಮುಖವನ್ನು ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರು ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸುಳ್ಳಲ್ಲವಾದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ನಾವು ಮನಗಾಣದಿದ್ದರೆ. ಆತ್ಮದ್ರೋಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಅದರ ಕಾಲ, ದೇಶ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಾವು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು 12 ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರದ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಾಟಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ವೀರಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. 12 ನೇ ಶತಮಾನದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಕಾಲಘಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಬಸವನ ನೇತೃತ್ವದ ಶರಣ ಚಳುವಳಿ ಹಲವು ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಗ್ರಹಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನೆಯಿಂದ ಹಲವಾರು ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಮನೋಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳನುಗುಣವಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪಾತ್ರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹಲವಾರು ಗೊಂದಲಗಳಿಗೂ, ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೂ ಒಳಗು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸೃಜನಶೀಲ ಬರವಣಿಗೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಲಂಕೇಶ್ ರವರು ಚರಿತ್ರೆಯ ಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ನಾಟಕವಲ್ಲ. ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದಿನ ವಚನ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಲಂಕೇಶ್ ಪಿ. (1973). ಸಂಕ್ರಾಂತಿ. ಲಂಕೇಶ ಪ್ರಕಾಶನ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ನಾಯಕ ಹಾ. ಮಾ. (1983). ಸ್ವಸ್ತಿ. ಮೈಸೂರು ಪ್ರಕಾಶನ. ಮೈಸೂರು.
2. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್ ಎಲ್. ಎಸ್. (1999). ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ. ಅಂಕಿತ ಪ್ರಕಾಶನ. ಬೆಂಗಳೂರು.

Funding:

This study was not funded by any grant.

Conflict of interest:

The Authors have no conflict of interest to declare that they are relevant to the content of this article.

About the License:

© The Authors 2024. The text of this article is open access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.